

ÍNDEX

VOLUM I

1.- Introducció.....	11
2.- Marc Geogràfic i històric.....	20
3.- Antecedents arqueològics.....	29
4.- Metodologia.....	38
Bibliografia.....	43

VOLUM II

5.- Memòria de la intervenció arqueològica del “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona A, Codi: 136/02.	
--	--

5.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	3
5.1.1.- Rasa 1000.....	3
5.1.1.1.- Seqüència estratigràfica.....	3
5.1.1.1.1.- Tram 1.....	3
5.1.1.1.2.- Tram 2.....	25
5.1.1.2.- Evolució cronològica.....	31
5.1.2.- Rasa 2000.....	36
5.1.2.1.- Seqüència estratigràfica.....	36
5.1.2.2.- Evolució cronològica.....	51
5.1.3.- Rasa 3000.....	53
5.1.3.1.- Seqüència estratigràfica.....	53
5.1.3.2.- Evolució cronològica.....	59
5.2.- Dibuixos dels materials.....	61
5.3.- Consideracions finals.....	62
5.4.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	72
5.5.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	77
Bibliografia.....	78
Llegenda dels plànols.....	80

VOLUM III

Planimetria.

VOLUM IV

Fitxes UE.

Fitxes UF.

Inventari materials.

VOLUM V

Inventari fotogràfic.

Diapositives.

VOLUM VI

6.- Memòria de la intervenció arqueològica del “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona B, Codi: 137/02.

6.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	3
6.1.1.- Fase I.....	3
6.1.2.- Fase II.....	4
6.1.3.- Fase III.....	5
6.1.4.- Evolució cronològica.....	6
6.1.4.1.- Estructures d’època contemporània.....	6
6.1.4.2.- Estructures d’època moderna.....	10
6.1.4.3.- Estructures d’època baix medieval (s. XIV-XV)...	13
6.1.4.4.- Estructures d’època baix medieval (s. XIII-XIV)...	14
6.1.4.5.- Estructures d’època alt medieval. (anterior s. XIII).....	15
6.1.4.6.- Estructures d’època tardoromana.....	15
6.1.5.- Seqüència estratigràfica.....	23
6.2.- Dibuixos dels materials.....	24
6.3- Consideracions finals.....	25

6.4.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	33
6.5.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	37
Bibliografia.....	38
Llegenda dels plànols.....	41

VOLUM VII

Planimetria.

VOLUM VIII

Fitxes UE.

Fitxes UF.

VOLUM IX

Inventari materials.

VOLUM X

Inventari fotogràfic.

VOLUM XI

7.- Memòria de la intervenció arqueològica del “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de rsu, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona C, Codi: 138/02.

7.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	3
7.1.1.- Solar del Pou de la Figuera.....	3
7.1.1.1.- Rasa 1.....	4
7.1.1.2.- Rasa 2.....	12
7.1.1.3.- Rasa 3.....	17
7.1.1.4.- Rasa 4.....	21
7.1.1.5.- Rasa 5.....	28
7.1.1.6.- Rasa 6.....	33
7.1.2.- Carrer continuació C/ Pou de la Figuera i Av. Cambó.....	38
7.1.2.1.- Rasa 7.....	40

7.1.2.2.- Rasa 8.....	47
7.1.2.2.1.- Ampliació Rasa 8.....	62
7.1.3.- Carrer arc de Sant Cristòfol.....	64
7.1.3.1.- Rasa 1000.....	64
7.2.- Dibuixos dels materials.....	66
7.3.- Estructures del bronze inicial.....	67
7.3.1.- Antecedents i seqüència cronocultural.....	67
7.4.- Consideracions finals.....	70
7.5.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	84
7.6.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	88
Bibliografia.....	89
Llegenda dels plànols.....	92

VOLUM XII

Planimetria.

VOLUM XIII

Fitxes UE.

VOLUM XIV

Inventari dels materials.

VOLUM XV

Inventari fotogràfic.

VOLUM XVI

8.- Memòria de la intervenció arqueològica del “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona D, Codi: 139/02.

8.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....3

 8.1.1.- Rasa 1000.....3

 8.1.1.1.- Seqüència estratigràfica.....4

8.1.1.2.- Evolució cronològica.....	5
8.1.2.- Rasa 2000.....	6
8.1.2.1.- Seqüència estratigràfica.....	7
8.1.2.1.1.- Edifici Núm. 2B.....	7
8.1.2.1.2.- Edifici Núm. 4.....	8
8.1.2.1.2.1.- Edifici A.....	8
8.1.2.1.2.2.- Edifici B.....	13
8.1.2.1.3.- Edifici Núm. 6.....	14
8.1.2.1.4.- Edifici Núm. 8.....	14
8.1.2.1.5.- Edifici Núm. 10.....	15
8.1.2.1.6.- Edifici Núm. 12.....	19
8.1.2.1.7.- Edifici Núm. 14.....	19
8.1.2.1.8.- Edifici Núm. 16.....	20
8.1.2.2.- Evolució cronològica.....	24
8.1.3.- Rasa 3000.....	26
8.1.3.1.- Seqüència estratigràfica.....	26
8.1.3.1.1.- Edifici Núm. 1.....	26
8.1.3.1.1.1.- Edifici Núm. 1A.....	27
8.1.3.1.1.2.- Edifici Núm. 1B.....	30
8.1.3.1.2.- Edifici Núm. 3.....	31
8.1.3.1.3.- Edifici Núm. 5.....	32
8.1.3.1.4.- Edifici Núm. 7.....	35
8.1.3.1.4.1.- Edifici Núm. 7A.....	35
8.1.3.1.4.2.- Edifici Núm. 7B.....	37
8.1.3.2.- Evolució cronològica.....	39
8.1.4.- Rasa 4000.....	41
8.1.4.1.- Seqüència estratigràfica.....	41
8.1.4.1.1.- Edifici Núm. 2.....	42
8.1.4.1.2.- Edifici Núm. 6.....	44
8.1.4.2.- Evolució cronològica.....	52
8.2.- Dibuixos dels materials.....	54
8.3.- Consideracions finals.....	55
8.4.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	59

8.5.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	63
Bibliografia.....	64
Llegenda dels plànols.....	65

VOLUM XVII

Planimetria.

VOLUM XVIII

Fitxes UE.

Fitxes UF.

Inventari de materials.

VOLUM XIX

Inventari fotogràfic.

Diapositives.

VOLUM XX

9.- ANNEX 1: Memòria de la intervenció arqueològica al C/ Colomines 2-10, i Plaça Santa Caterina, dins el “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona A, Codi 238/03.

9.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	2
9.1.1.- Rasa 1000.....	2
9.1.2.- Rasa 2000.....	7
9.2.- Consideracions finals.....	9
9.3.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	11
Llegenda dels plànols.....	15
Planimetria	
Fitxes UE	

VOLUM XXI

10.- ANNEX 2: Memòria de la intervenció als carrers Giralt el Pellisser, 1-28, Colomines 1-14, Flor de Lliri 1-10, Sant Jacint 1-13, Freixures 1-19, Plaça Santa Caterina 1-3 i Semoleres 1-3 (1era fase del projecte de remodelació dels entorns del mercat de Santa Caterina), dins el “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona A, Codi 24/04 i 143/04.

10.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	3
10.1.1.- Zona 1: Carrers de Colomines, Sant Jacint, Flor del Lliri i plaça de Santa Caterina.....	5
10.1.1.1.- Època contemporània.....	6
10.1.1.2.- Època moderna.....	8
10.1.1.3.- Època medieval.....	15
10.1.1.4.- Època romana.....	26
10.1.2.- Zona 2. Carrer de Freixures.....	31
10.1.2.1.- Època contemporània.....	32
10.1.2.2.- Època medieval.....	37
10.1.3.- Zona 3. Sondeig al carrer de Giralt el Pellisser 12-14.....	41
10.1.3.1.- Època contemporània.....	41
10.1.3.2.- Època moderna.....	42
10.1.3.3.- Època medieval.....	43
10.1.3.4.- Època romana.....	45
10.2.- Consideracions finals.....	49
10.3.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	52
10.4.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	57
Llegenda dels plànols.....	58

VOLUM XXII

Planimetria.

VOLUM XXIII

Fitxes UE.

Fitxes UF.

Inventari de materials.

VOLUM XXIV

Inventari fotogràfic.

Diapositives.

VOLUM XXV

11.- ANNEX 3: Memòria de la intervenció als carrers Freixures, Colomines, i Giralt el Pellisser, dins el “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona A, Codi 60/04.

11.1.- Fitxa tècnica.....	2
11.2.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	3
11.2.1.- Carrer Freixures	4
11.2.1.1.- Connexió A.....	4
11.2.1.2.- Connexió B.....	5
11.2.1.3.- Connexió C.....	5
11.2.2.- Carrer Giralt el Pellicer.....	8
11.2.2.1.- Connexió D.....	8
11.2.2.2.- Connexió H.....	8
11.2.2.3.- Connexió E.....	8
11.2.3.- Carrer Colomines.....	10
11.2.3.1.- Connexió G.....	10
11.2.3.2.- Connexió F.....	10
11.3.- Consideracions finals.....	12
11.4.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	14
11.5.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	18

Llegenda dels plànols.....19

Planimetria.

Fitxes UE.

VOLUM XXVI

12.- ANNEX 4: Memòria de la intervenció a la prolongació de l’Avinguda Cambó corresponent als antics solars, núm. 2, del C/ General Álvarez de Castro, 1-7 del C/ Arc de Sant Cristòfol i núm. 29 de Fonollar i connexions dels claveguerons al C/ Gombau, 5-7, dins el “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona B, Codi 101/03.

12.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....2

12.1.1.- Rasa 1.....2

12.1.2.- Rasa 2.....15

12.2.- Dibuixos dels materials.....16

12.3.- Consideracions finals.....17

12.4.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....25

Bibliografia.....30

Llegenda dels plànols.....32

Fitxes UE

Planimetria

Inventari materials

VOLUM XXVII

13.- ANNEX 5: Memòria de la intervenció arqueològica de la prolongació de l’Avinguda Francesc Cambó, entre el carrer Jaume Giralt i el carrer Fonollar, dins el “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona C, Codi: 136/03.

13.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....2

13.2.- Consideracions finals.....9

13.3.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....10

13.4.- Control arqueològic de l’eliminació i rebliment indefinit de les estructures.....	14
Bibliografia.....	15
Llegenda dels plànols.....	18
Planimetria.	
Fitxes UE.	
Inventari de materials.	
Inventari fotogràfic.	

VOLUM XXVIII

14.- ANNEX 6: Memòria del seguiment arqueològic al carrer Carders 33-37 i Allada-Vermell 2-4, dins el “projecte d’infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el mercat de Santa Caterina, al districte de Ciutat Vella, de Barcelona.” Zona D, Codi: 110/03.

14.1.- Descripció dels treballs i resultats obtinguts.....	2
14.1.1.- Seqüència estratigràfica.....	2
14.1.2.- Evolució cronològica.....	3
14.2.- Consideracions finals.....	5
14.3.- Consideracions generals de les zones A, B, C i D.....	6
Bibliografia.....	10
Llegenda dels plànols.....	11
Planimetria.	
Fitxes UE.	
Inventari fotogràfic.	

1.- INTRODUCCIÓ

Aquestes memòries presenten els resultats de les diferents intervencions arqueològiques realitzades com a conseqüència del *Projecte d'infraestructures troncal des del carrer Carders a la central de RSU, en el Mercat de Santa Caterina, al Districte de Ciutat Vella, de Barcelona*".

Així com també es presenta en cada una de les diferents memòries un apartat en el qual s'ha inclòs un llistat de les estructures eliminades en cadascuna de les intervencions.

Una part important dels treballs van ser portats a terme per l'empresa UTE CODEX-ÀTICS. Mentre que les excavacions dels codis 60/04 i 143/04 van ser portades a terme tan sols per l'empresa CODEX S.C.C.L.-Arqueologia i Patrimoni- i les excavacions amb el codi 101/03 i 238/03 les va realitzar l'empresa ATICS SL. -Gestió i Difusió del Patrimoni Històric i Arqueològic. Tant la UTE formada per les dues empreses CODEX-ATICS com aquestes per separat varen ser les encarregades de portar a terme una excavació arqueològica de caràcter preventiu en aquest indret per constatar l'existència o no de restes arqueològiques, ja que aquest sector es troba dins d'una àrea d'interès històric i arquitectònic com és Ciutat Vella, molt a prop de la muralla romana i en plena urbanització medieval.

A causa de la gran extensió que afectava el projecte, en un primer moment la intervenció arqueològica es va dividir en quatre zones a fi de facilitar l'estudi i la documentació de les restes.

ZONA A:

Aquesta zona integrava els carrers de Giralt el Pellisser 8-28, Colomines 2-14, General Álvarez de Castro, Flor de Lliri 1-10, Sant Jacint 1-13, Freixures 1-19, Plaça Santa Caterina 1-3 i Semoleres 1-3.

(136/02): Intervenció arqueològica mitjançant rases efectuades al carrer de Giralt el Pellisser 8-28, Colomines 2-14 i General Álvarez de Castro 21, al districte de Ciutat Vella, barri de Sant Pere (Barcelona, Barcelonès). Sota la direcció tècnica dels arqueòlegs Jacinto Sánchez i Daniel Alcubierre. Aquesta intervenció es va dur a terme entre els mesos de gener i juny de 2003.

Així en aquesta zona es va configurar un espai d'excavació mitjançant rases. Aquestes en total sumaven aproximadament 1,50 metres de llargada i presentaven totes una amplada aproximada de 1,20 metres. La cota d'afecció de totes aquestes rases era de 1,50 metres, si bé en tres punts concrets es van realitzar sondejos fins arribar als estrats geològics. El primer d'aquests sondejos, es va efectuar a l'extrem nord de la rasa 1000, el segon, al lloc on es situaven les estructures UE 1025 i 1026 i el tercer i últim entre les estructures 3022 i 3038. No obstant això, a la rasa 2000 només es va assolir el metre i mig al començament oriental de la mateixa, a causa de que no es va excavar del tot per la presència dels cables de FECSA que hi havia per tot el costat nord de la rasa.

En aquesta mateixa zona A es van portar a terme unes altres intervencions, però al ser realitzades amb posterioritat es van assignar uns altres números d'intervenció diferent al 136-02, aquests són el casos de les intervencions:

(238/03): L'excavació mitjançant rases al C/ Colomines 2-10, i Plaça Santa Caterina al districte de Ciutat Vella, al barri de Sant Pere (Barcelona, Barcelonès). Els treballs es van realitzar entre el 15 i el 29 de desembre del 2003, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Eva Orri i Terrado.

Les tasques de trasllat de la xarxa elèctrica, a partir de la canalització en rasa i instal·lació subterrània, portades a terme al carrer de les Colomines i a la Plaça de Santa Caterina va fer que es projectés l'obertura de 2 rases practicades a la calçada del carrer.

D'aquestes dues únicament en la Rasa 1000 es van poder documentar

estructures arqueològiques corresponents a diferents fases d'ocupació de la zona.

(24/04): Intervenció realitzada als carrers Colomines, Giralt el Pellisser, i General Álvarez de Castro, (Barcelona, Barcelonès). Els treballs es van realitzar entre el 17 de desembre del 2003 i el 28 de maig del 2003, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Daniel Alcubierre Gómez.

Les tasques efectuades en aquesta intervenció van consistir en el desmuntatge parcial d'una estructura medieval al carrer de Giralt Pellisser, que ja havia estat documentada amb anterioritat a la intervenció 136/02, així com en la retirada de la protecció de les restes aparegudes al carrer Colomines a la mateixa intervenció, i la continuació de la seva excavació, aturada l'estiu de 2003 per la presència de serveis elèctrics de FECSA. Igualment es va procedir al desmuntatge de les estructures afectades per la instal·lació dels serveis de RSU i la protecció de les que van quedar in-situ.

(60/04): Intervenció efectuada als carrers Freixures, Colomines, i Giralt el Pellisser, (Barcelona, Barcelonès). Els treballs es van efectuar en una primera fase entre el 29 de març i el 14 d'abril del 2004, i en una segona fase entre els dies 26 de maig i 8 de juny de 2004. En totes dues fases aquesta intervenció va ser dirigida per l'arqueòloga Vanesa Camarassa i Pedraza.

Com a conseqüència de la realització de desguassos de les parades i locals del Mercat de Santa Caterina, es va efectuar un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar i recuperar les possibles restes arqueològiques que es poguessin detectar. En la primera fase d'aquesta intervenció es van efectuar un total de vuit rases, tres al carrer de Giralt el Pellisser, dos al carrer Colomines i tres més al carrer Freixures. Aquestes rases, en els diferents carrers, tenien una direcció que anava des de la façana del mercat, minant la vorera, fins a trobar la paret del col·lector ja existent. En la segona fase d'aquesta intervenció es va efectuar el desmuntatge de les estructures que anteriorment s'havien

localitzat en tres de les vuit connexions que s'havien efectuat en els diferents carrers i que dificultaven la instal·lació del futur desguàs.

(143/04): Intervenció als carrers Giralt el Pellisser, 1-28, Colomines 1-14, Flor de Lliri 1-10, Sant Jacint 1-13, Freixures 1-19, Plaça Santa Caterina 1-3 i Semoleres 1-3 (1era fase del projecte de remodelació dels entorns del mercat de Santa Caterina) (Barcelona, Barcelonès). Els treballs es van realitzar en una primera fase entre el 7 de juny i el 6 d'agost, i entre el 14 d'agost i el 3 de desembre del 2004, sota la direcció de l'arqueòleg Daniel Alcubierre.

En una segona fase els treballs es van realitzar entre el 6 i el 13 d'agost del 2004, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Emiliano Hinojo García. Aquests treballs es van efectuar amb el pertinent permís i resolució de la Direcció General del Patrimoni amb data del 18 d'agost de 2004.

Aquesta intervenció va incloure el control de les obres de remodelació dels citats carrers, així com l'excavació de les restes aparegudes, procedint segons fos necessari al seu desmuntatge o a la seva protecció

ZONA B:

Aquesta zona integrava la perllongació de l'Avinguda Cambó també anomenada Porta Cambó entre els carrers d'en Giralt el Pellisser, Gombau 5-7, de Fonollar, del C/ General Álvarez de Castro, 1-7 i del C/ Arc de Sant Cristòfol.

(137/02): Intervenció arqueològica mitjançant rases efectuades a la perllongació de l'Avinguda Cambó també anomenada Porta Cambó, al districte de Ciutat Vella, barri de Sant Pere (Barcelona, Barcelonès). Les tasques arqueològiques es van dur a terme des del dia 5 de desembre de 2002 fins el dia 19 de setembre de 2003, sota la direcció tècnica dels arqueòlegs Joan Piera i Vanesa Camarasa.

L'excavació d'aquesta zona es va fer en tres fases, la primera de les quals va consistir en l'excavació de la rasa principal (rasa de la troncal), la Cata 2000, el dipòsit i el ramal, els quals es van excavar fins a esgotar la seqüència estratigràfica. Així com una petita ampliació en la qual només es van delimitar i documentar les estructures localitzades a fi de poder veure si les estructures es perllongaven i com quedaven interrelacionades entre sí.

En la fase 2 es va obrir una rasa que es va dividir per una banda en l'àmbit sud, el qual a la seva vegada va ser dividit en quatre subàmbits S1, S2, S3, S4. Per altra banda es va obrir l'àmbit nord el qual també es va subdividir en quatre subàmbits N1, N2, N3, N4.

Per últim en la fase 3 es va fer una ampliació d'una part de la rasa d'RSU per la banda est, amb l'objectiu de veure la continuació d'algunes de les estructures que en ella es van documentar.

En aquesta mateixa zona A es va portar a terme una altra intervenció, però al ser realitzada amb posterioritat es va assignar un altre número d'intervenció diferent al 136-02, aquests és el cas de la intervenció:

(101/03): Excavació prolongació de l'Avinguda Cambó corresponent als antics solars, núm. 2, del C/ General Álvarez de Castro, 1-7 del C/ Arc de Sant Cristòfol i núm. 29 de Fonollar i connexions dels claveguerons al C/ Gombau, 5-7, al districte de Ciutat Vella, al barri de Sant Pere (Barcelona, Barcelonès). Els treballs es van efectuar entre el 3 i el 25 de juliol del 2003, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Esther Medina Guerrero.

En aquesta intervenció es va dur a terme l'excavació d'una rasa per a la instal·lació d'un col·lector provisional en el context de la nova promoció d'habitatges de la Porta Cambó, a la prolongació de l'Avinguda Francesc Cambó- Porta Cambó. Aquesta rasa presentava 60 metres de longitud, 1 metre d'amplada i una fondària variable, amb un 2% de pendent des del principi fins al final, necessària per a l'evacuació de les aigües residuals un cop en funcionament el col·lector provisional. La major part de les estructures localitzades es van poder relacionar amb l'antic parcel·lari dels segles XVIII,

XIX i XX, amb els edificis enderrocats per a la posterior construcció de nous habitatges. Tan sols es van observar tres murs que presentaven una tècnica constructiva presumiblement més antiga; aquests també semblaven estar amortitzats per estrats amb material ceràmic atribuïble al segle XV. Així mateix es va poder constatar l'existència de quatre tombes pertanyents a una necròpolis tardorromana.

ZONA C:

Aquesta zona integrava els carrers Fonollar 19-29 i 26-38, Arc de Sant Cristòfol 1-23 i 2-12, Mestres Casals i Martorell 1-7 i 2-8 així com també el solar situat entre els carrers de Jaume Giralt 27-43 i 22-36, Metges 3-21 i Pou de la Figuereta 1-11 i les finques dels carrers de Fonollar 26-38, Arc de Sant Cristòfol 11-19 i 2-12 i Jaume Giralt 21-25, 35-41 i 22-36.

(138/02): Intervenció arqueològica mitjançant rases efectuades als carrers de Fonollar i Pou de la Figuera i al solar situat entre els carrers de Jaume Giralt, Pou de la Figuera i dels Metges, (Zona C Fonollar-Arc de Sant Cristòfol), al districte de Ciutat Vella, barri de Sant Pere (Barcelona, Barcelonès). Sota la direcció tècnica dels arqueòlegs Laura Suau i Òscar Matas. Els treballs d'excavació es van dur a terme entre el 2 de desembre del 2002 i el 30 d'abril de l'any 2003. Aquests treballs es van efectuar amb els pertinents permisos i resolucions de la Direcció General del Patrimoni amb data del 2 de desembre de 2002 i del 21 de gener de 2003. Posteriorment, entre el 18 d'agost i el 24 d'octubre del mateix any, es va portar a terme una nova intervenció que va consistir en la reexcavació de la rasa excavada anteriorment al C/ Pou de la Figuera i al C/ Fonollar, amb alguna petita variació. Finalment, durant el mes de desembre del 2003, amb el pertinent permís d'eliminació i rebliment indefinit de les estructures es van desmuntar part de les restes localitzades durant l'excavació.

La intervenció en el solar del Pou de la Figuera es va plantejar mitjançant una sèrie de rases de 1,50 m. d'amplada. En el carrer Pou de la Figuera-Fonollar el

projecte de la instal·lació del servei de recollida pneumàtica preveia la col·locació de dos tubs, un dipòsit i un seguit d'arquetes al llarg del carrer amb la qual cosa es van dur a terme dues rases en sentit est-oest que, donat l'interès històric de les restes aparegudes, es van anar ampliant fins abraçar pràcticament tota l'amplada del carrer. Finalment, en el carrer d'Arc de Sant Cristòfol es va efectuar una rasa en la qual es va col·locar un dels tancs de succió de RSU.

En aquesta mateixa zona C es va portar a terme una altra intervenció, però al ser realitzada en un moment posterior se li va assignar un altre número d'intervenció diferent al 136-02, aquest es el cas de la intervenció:

(136/03): Intervenció realitzada en la prolongació de l'Avinguda Francesc Cambó, entre C/ Jaume Giralt, i de Fonollar (Barcelona, Barcelonès). Aquesta intervenció es va dur a terme entre els dies 25 d'agost al 24 d'octubre del 2003, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Òscar Matas i Pareja.

Aquesta intervenció va ser motivada per que s'havien de col·locar les instal·lacions de la RSU (Recollida de Sòlids Urbans), en el tram comprès entre els carrers Jaume Giralt, i a la zona del nou carrer. Per la qual cosa es va tornar a reobrir les rases i es van desmuntar les estructures existents.

ZONA D:

Aquesta zona integrava els carrers Jaume Giralt 1-25 i 2-20, Pou de la Figuera 1-7, 2-8, Carders 33-41 i 34-36, Metges 1-13 i 2-10, Pou de la Figuereta 1-11 i 2-10, Montanyans 3-9 i 6-12 i Plaça Allada Vermell 1B-9 i 2-8 i les finques dels carrers Jaume Giralt 2-16, Pou de la Figuereta 2-10, Pou de la Figuera 1-7 i 2-8, Montanyans 3-9 i Carders 1B-9 i 2-8.

(139/02): Intervenció arqueològica mitjançant rases efectuades als carrers Allada-Vermell, Jaume Giralt, Pou de la Figuera i dels Metges, al districte de Ciutat Vella, al barri de Sant Pere (Barcelona, Barcelonès). Aquesta intervenció es va dur a terme entre el 2 de desembre de 2002 i el 30 d'abril de 2003, sota la direcció tècnica dels arqueòlegs Conxita Ferrer i Emiliano Hinojo. Tots els treballs s'han efectuat amb els pertinents permisos i resolucions de la Direcció General del Patrimoni amb data de 2 de desembre de 2002 i 21 de gener de 2003. La resolució del permís de l'eliminació i rebliment indefinit de les estructures és amb data del 18 de març de 2003.

En aquesta intervenció els treballs van consistir en el seguiment arqueològic i posterior excavació de l'obertura d'un total de quatre rases de dimensions variables en les quals s'havia d'instal·lar el tub de les escombraries així com també els tancs de succió. La primera de les rases es fa efectuar a la meitat nord del carrer d'Allada-Vermell, a la zona més propera al carrer Carders, i ocupava un total de 39.70 metres de llargada i entre 1 i 1.30 m d'amplada. El dipòsit associat a aquesta rasa presentava 3.80 m de llargada i 2.70 m d'amplada. La segona rasa es va realitzar al carrer Jaume Giralt, les dimensions de la qual eren de 27.50 metres de llarg i 1.60 m d'amplada. Per altra banda, a l'extrem sud d'aquesta rasa es va obrir una cata per construir l'entrada d'un túnel subterrani que connectaria aquest carrer amb el d'Allada-Vermell per tal de poder instal·lar el tub sense afectar el diferents serveis que es trobaven per sota del carrer Carders. La tercera rasa estava situada al carrer Pou de la Figuera, delimitada pel carrer dels Metges a l'est i pel carrer Jaume Giralt a l'oest, les seves dimensions eren de 48.90 metres de llargada i entre 1 i 4 metres d'amplada. Per últim la quarta rasa es va efectuar al carrer dels Metges, delimitada pel nord pel carrer Armengol i al sud pel carrer Pou de la Figuera. Les seves dimensions eren de 38 metres de llargada per 2 metres d'amplada.

En aquesta mateixa zona D es va portar a terme una altre intervenció, però al ser realitzada en un moment posterior se li va assignar un altre número d'intervenció diferent al 139-02, aquest es el cas de la intervenció:

(110/03): Intervenció efectuada als carrers Carders 33-37 i Allada Vermell 2-4, al districte de Ciutat Vella (Barcelona, Barcelonès). Els treballs es van efectuar entre els dies 22 i 23 de juliol del 2003, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Jacinto Sánchez Gil de Montes.

L'objectiu d'aquesta intervenció era fer el seguiment arqueològic i posterior excavació de les tasques d'excavació del pou de rebuda d'una HINCA concebuda per realitzar el creuament del carrer Carders. Per tant, la finalitat d'excavar aquesta rasa per part de l'empresa constructora era, d'una banda, trobar el tub que va ser col·locat per l'hinca al carrer Jaume Giralt i que, passant per sota de l'immoble número 35 del carrer Carders, desembocava en un punt indeterminat del carrer d'Allada-Vermell, i d'un altre banda, una vegada fou trobat el tub, fer l'ampliació necessària per connectar aquest amb el que es va posar al llarg del carrer Allada-Vermell, durant la intervenció del 2002 (139-02), ja que entre ambdós hi havia una diferència de cota de 2 metres.

Tot el finançament de les obres van anar a càrrec de Foment de Ciutat Vella, S. A.

El projecte d'intervenció i la supervisió dels diferents treballs van ser realitzats pel Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. La coordinació dels treballs arqueològics en les diferents zones va ser duta a terme per l'arqueòleg Sr. Isidre Pastor i Batalla (Foment de Ciutat Vella S.A.).

2.- MARC GEOGRÀFIC I HISTÒRIC

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic, doncs, s’aprecien dues grans unitats, Collserola i el Pla.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de *horst* compostat per materials granítics i esquistosos, limitat al Nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Prelitoral), a Llevant amb el Turó de Roquetes (Besòs), al Sud el Turó de Valldaura i a l’Oest pel Llobregat.

Quant al Pla, es troba obert a mar i limitat per la Serralada Litoral i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs. La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-balear, va dibuixar el que a grans trets, havia de ser la costa catalana.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins del qual son testimonis una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d’una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat Vella i l’Eixample es produeix una ruptura amb la presència d’un salt o esglaó d’uns 20 metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d’Estruc, de les Moles o de Jovellanos). Aquest salt fou aprofitat per la defensa de la ciutat situant-hi les muralles o a nivell econòmic, explotat amb la ubicació de diversos molins a la zona coneguda com de les moles (actual carrer de les Moles).

De l’esglaó cap al mar ja no hi ha sòcol de licorella ni de granit, sinó que ens trobem un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols, però com que la costa ha anat avançant, molts d’aquests ja no existeixen en l’actualitat tot i que molts d’ells han continuat vius en els topònims de la ciutat (Banyols a la marina de Provençals, la Llavineria a Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l’estany del Cagalell al Port).

Referent al terme municipal de Barcelona arriba a una extensió de 1.754.900 h i s’estén a la costa mediterrània en una plana de 5 Km d’amplada limitada al NW per la Serra de Collserola (que culmina a 512 metres amb el Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs.

La seva funció de capital sempre ha estat afavorida per la situació geogràfica d’aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya Central (el Llobregat i l’eix Besòs – Congost –Ter).

Com hem esmentat abans, ens trobem davant d’un territori format a causa de l’acumulació de sediments provinents de les rieres, torrents i deltes dels rius propers a la ciutat així com de sediments marins (es reconegut que en els darrers segles, Barcelona a guanyat terreny al mar).

En aquesta plana completament urbanitzada destaquen varies zones clarament diferenciades, el nucli antic que correspon a la primitiva ciutat romana damunt del Mont Tàber (15 metres) proper al mar. El nucli de Montjuïc al sud, que s’aixeca suaument al pla i que cau brusquement sobre el mar fent-se inexpugnable el seu accés des de aquesta posició, i els ravals més pròxims que s’originaren entorn aquests nuclis.

Per altra banda, tenim tota una sèrie de nuclis poblacionals que emergits fora muralles acabaran essent absorbits per la ciutat en una de les seves dues importants crescudes (les muralles del S. XIII o l’expansió del S. XIX amb la creació de l’ Eixample).

L'àrea d'intervenció del projecte que ens ocupa, es troba situada al districte de Ciutat Vella de la ciutat de Barcelona (Barcelonès), concretament al barri de La Ribera.

Aquest barri, des de l'antiguitat, s'ha caracteritzat per ser un espai creuat per diverses rieres, com la de Merdança o Sant Joan. Així doncs, juntament amb la poca altitud, es tractava bàsicament d'una zona d'aiguamolls, poc apte per l'hàbitat o l'activitat agrícola.

Aquest espai es trobava en època romana fora de la muralla de la *Colònia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* a la zona del *Mons Taber*, situada a la zona pròxima a l'actual plaça de Sant Jaume, la fundació de la qual es data entre els anys 15 i 13 aC.

A l'interior del recinte emmurallat es distribuïen els edificis públics o de govern i les grans *domus* senyorials. En canvi, a la zona exterior de la muralla o suburbana s'ubicaven les *villae* rústiques de producció agrícola, o petits nuclis rurals que es dedicaven a l'explotació de les terres i a la comercialització de productes agrícoles, ja que aquestes activitats no estaven permeses a l'interior. També es localitzaven les zones de necròpolis que, situades a banda i banda de la Via Augusta, ocupaven la zona des de la Plaça de l'Àngel a Santa Maria del Mar. Aquest ús com a lloc d'enterrament continuarà durant època paleocristiana, amb l'aparició de petits recintes de culte.

Aquest espai que es trobava a extramurs de la ciutat, formava part de l'*ager* de la colònia. Era una zona que estava, a la seva vegada, travessada per la Via Augusta, via principal d'articulació del territori. L'activitat predominant en aquesta àrea en època altimperial fou la de lloc d'abocaments, eliminació de residus possiblement de forns d'àmfores, enterraments i hàbitat dispers.

En l'Antiguitat Tardana (segles IV-V dC) aquesta funció canvia i el lloc es converteix en un gran àrea d'enterraments que es situen a banda i banda de

les vies d'accés a la ciutat, com posa de manifest la necròpolis de l'Avinguda Francesc Cambó i el conjunt funerari documentat dins del mercat de Santa Caterina.

Aquest tipus de poblament es manté fins a la meitat del segle X i és a partir del segle XI quan es comença a ocupar aquesta zona

L'ocupació d'aquest territori continuarà sent minsa i dispersa fins a època alt-medieval. Així, des del segle X comença a ocupar-se la zona suburbana de manera sistemàtica, sobretot l'espai situat a ambdues bandes del camí que comunicava la porta de la muralla, situada a l'actual plaça de l'Àngel, i Santa Maria del Mar. Els documents parlen bàsicament de terrenys ocupats per horts i camps.

Per altra banda, un altre focus important estava situat als voltants del monestir de Sant Pere de les Puelles.

A partir del segle XI comença una etapa de creació de petits *burgs* o *vilanoves* que es van distribuïnt per tota la zona al voltant de la muralla romana. Aquests nous centres de població es relacionen amb centres econòmics i culturals que amb el temps van conformar àrees plenament urbanitzades.

Deixant de banda aquest sector, no és fins a finals del segle XI o inicis del segle XII, quan es comença a ocupar la zona de forma més sistemàtica, els documents parlen de terrenys ocupats bàsicament per horts i diverses construccions. A partir d'aquest moment, la construcció serà més prolífica però no arribarà al nivell de la resta de la ciutat.

Es en aquest moment, segle XI dC, quan es construeix el primer conjunt conventual del convent de Santa Caterina. Aquest es trobava ubicat a la zona central del jaciment. Gràcies a l'excavació es va recuperar la totalitat de la seva planta, documentant-se, arqueològicament, a nivell de fonaments, i integrat per una església, i diferents espais annexes, distribuïts al seu costat septentrional.

A finals del segle XIII tota aquesta zona està urbanitzada i comença una època important amb l'edificació a la part del carrer Montcada de grans palaus i l'assentament dels diversos ordes eclesiàstics establerts a la zona, entre ells cal destacar els que fundaren el Convent de Santa Caterina, el més gran de la ciutat de Barcelona. La construcció d'aquest convent va motivar una divisió molt clara de la ciutat, així com el canvi del traçat de diversos carrers, creant una illa dins de la xarxa urbana.

Ja que el convent de Santa Caterina es trobava en una zona propera a la memòria que ens ocupa, hem trobat força indicat incloure una explicació força detallada d'aquest, en la qual han estat incloses les novetats que s'han extret de les excavacions recents¹.

Es a principis del segle XIII i concretament amb l'arribada de l'ordre de predicadors (1223-v.1240), que el conjunt conventual, es transforma mitjançant l'ampliació de les dependències existents i la construcció de noves. Aquestes reformes acaben annexionant les estructures d'habitació que es localitzaven a la zona septentrional, creant un gran conjunt de desenvolupament complex, encara que mantenint la base anterior. Molt possiblement aquest fet s'ha de relacionar amb l'arribada dels dominics a la zona.

El nou convent de Santa Caterina de Barcelona, va ser edificat a partir dels anys 40 dels segle XIII, i va ser enderrocat el 1837, en aquest temps i gràcies a l'excavació arqueològica s'han pogut establir quatre fases constructives:

1- Construcció d'un nou convent a mitjans segle XIII- inicis XIV. En aquest moment es produeix un gran canvi al solar, les edificacions disperses donen pas a un gran programa constructiu de plantejament únic, que es desenvolupa i articula en funció de la construcció d'una nova església de majors dimensions, encara que amb la mateixa orientació que l'anterior. Aquesta gran reforma, s'ha de relacionar amb l'Orde de Predicadors, que si bé en els primers

¹ Aquestes dades han estat extretes gràcies a l'excavació del Mercat de Santa Caterina, i per aquest motiu volem agrair les informacions donades pels arqueòlegs Jordi Aguelo i Josefa Huertas.

anys, adaptaren les estructures preexistents a les seves necessitats, i en construïren de noves, però sense transformar l'organització de l'espai que els precedí, no tardaren masses anys en alterar aquest plantejament, amb la planificació de la construcció d'un nou convent de majors dimensions, que respongués millor a les necessitats d'una comunitat, la dels dominics, en ple creixement.

Segons la historiografia clàssica el gran projecte gòtic es situaria dins de les següents dates:

- Cap al 1243 s'inicia la construcció del nou convent.
- Cap al 1252, el temple estava construït fins l'arrencada dels arcs de la volta.
- Cap al 1262 s'acaba l'absis i la cobertura dels primers tres trams de la nau.
- I finalment, es situaria el final de l'església al 1275.

2- En el segle XIV- principis del segle XV s'adequa la planta del convent de predicadors de Santa Caterina al model gòtic català per excel·lència. Es construeix la capçalera poligonal, les capelles entre contraforts i, encara que no s'ha pogut constatar arqueològicament probablement, les voltes de creueria.

Dins d'aquesta fase s'inclouen les diferents reformes que es podrien situar al llarg del segle XIV i que podrien arribar fins a començaments del segle XV.

Les reformes bàsiques es situen a l'església i al claustre, també es documenten algunes edificacions en zones marginals, encara que prou importants, com la construcció del claustre forà.

D'altra banda, també s'enderroquen alguns àmbits i es reformen alguns, bàsicament reforçant o construint contraforts, fet que podria testimoniar un canvi generalitzat de les cobertes dels edificis.

3- En els segles XVI- XVIII es fan tota una sèrie de reformes que no canvien els trets bàsics del convent, són reformes de les estructures existents. D'una banda, es documenten, algunes de gran envergadura, així com, d'altres, que es centren en canvis a les instal·lacions de subministrament d'aigua i a les successives ocupacions i construccions de vasos funeraris.

Les reformes més importants s'han de situar al segle XVI, amb la construcció del segon claustre i a inici del segle XVII, amb la construcció de les capelles barroques de l'església, a tocar del carrer Colomines.

4- L'Ajuntament de Barcelona, el 4 de febrer de 1822, demanà la demolició de la tàpia de Santa Caterina, deixant un sòcol d'un metre i una reixa a sobre. L' objectiu, segons la proposta que Antonio Puig havia fet el 28 d'abril de 1821, era fer una plaça.

El 13 de febrer de 1823 s'enderrocà la part del convent corresponent al carrer Tragí, quedant el segon claustre a la vista. La finalitat d'aquest enderrocament, segons un document conservat a l'Arxiu Històric de la Província d'Aragó de l'Orde de Predicadors, era perllongar el carrer Freixures fins al de Semoleres, en el lloc on també coincideixen el carrer Colomines i el de la Volta de Sant Silvestre. A l'esquema de la planta del document esmentat també s'observa com el carrer Palma era perllongat fins al nou tram del carrer Freixures. D'aquesta manera l'antic convent de Santa Caterina de Barcelona perdia els terrenys que quedaven al sud-oest del nou tram del carrer Freixures, terrenys que incloïen les edificacions enderrocades el mateix 1823, i una part del pati que hi havia als peus de l'església.

En 1825, el govern reialista restituí la reixa davant de Santa Caterina i, el 1830, els frares permeteren la construcció d'una font pública en el carrer Freixures, la qual, segons la planta del convent que publicà el canonge Barraquer en 1906 es trobava situada dins el convent, a tocar de l'esmentat carrer, i al costat nord-oest de les edificacions conventuals.

El mateix any de 1830, s'obrien unes rases per a la reconstrucció del cantó sudoest del convent, enderrocant pel Trienni Liberal (1820-1823), i apareixien enterraments antics.

El 25 de juliol de 1835 el convent fou assaltat, i el 1837 s'enderrocaren el convent i l'església, tot i que alguna de les edificacions conventuals encara subsistí uns anys. En aquest darrer any de 1837, José Casademunt aixecà la planimetria del monestir que el seu fill publicà en 1886 i que la historiografia ha utilitzat tradicionalment a l'hora de parlar i teoritzar sobre el convent de Santa Caterina de Barcelona.

Un cop donada per finalitzada l'explicació del Convent de Santa Caterina ens remuntem novament al segle XIV, moment en el qual la necessitat de construir la nova muralla al segle XIV a fi de protegir aquesta nova urbanització.

La gran modificació de la fesomia de la ciutat i del Barri de La Ribera en particular es va produir un cop acabada la Guerra de Successió, al 1714, amb la victòria de Felip V. Es va construir la Ciutadella militar, ubicada on actualment es troba el parc del mateix nom, enderrocant una part important de la zona més pròxima a Santa Maria del Mar, concretament al voltant de l'actual Mercat del Born. L'enderroc es va dur a terme entre el 1715 i 1718 fet que va produir l'aglomeració de la població en la resta del barri.

Va ser ja al segle XIX quan es va produir una altra reforma important del teixit urbà, lligada al procés de desamortització, entre els anys 1835 i 1843, quan els béns de molts ordes religiosos passen a ser de l'Estat i es converteixen en espais d'ús públic o es venen a particulars. Aquest fet ocasiona una nova política d'obertura de carrers que travessen el casc antic per tal de descongestionar la trama medieval i l'enderrocament de la Ciutadella. Així, destaca l'obertura del carrer Princesa, a l'any 1853.

És un període d'un gran canvi per a la ciutat i sobre les runes d'alguns convents, o bé, aprofitant les seves estructures, es construeixen mercats com el de Santa Caterina i la Boqueria, places com la Plaça Reial, i teatres com el Liceu.

Cal fer menció especial al mercat de Santa Caterina, ja que, és el que ens queda més proper a la zona on s'hi ha intervingut arqueològicament.

El mercat de Santa Caterina es va construir a meitat del segle XIX com element fonamental de la reforma urbanística del barri de Sant Pere i com a lloc de proveïment de mercaderies i aliments pels ciutadans d'aquest sector de la ciutat. Està delimitat pels carrers, Giralt el Pellisser a l'est, Freixures a l'oest i Cambó al nord. Al carrer Colomines el mercat no tenia façana ja que era ocupat

aquest espai per unes construccions de funcionalitat diversa al llarg del temps. Aquest edifici se situa en una zona de transició entre la via Laietana i el barri pròpiament dit de Sant Pere. Per construir el mercat es va destruir el convent de Santa Caterina.

Durant el segle XX les nombroses reformes s’han anat conformant obrint noves avingudes com la Via Laietana o l’Avinguda Francesc Cambó que han anat modificant el barri.

A finals del segle XX va començar un important procés de renovació del barri, que encara no ha finalitzat, aquest va significar l’enderrocament d’illes senceres d’edificis, com es la zona que ens ocupa, per tal d’alliberar espais, construir nous edificis i instal·lació de nous serveis. Per posar un exemple en el cas dels carrers de l’Allada i Vermell, es va enderrocar l’illa central d’edificis per tal de crear una plaça o carrer més ample

3.- ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

L'activitat arqueològica realitzada en aquesta zona ha sigut constant degut a la remodelació urbanística que està patint aquest barri en els darrers anys. Aquestes intervencions, de diferent entitat, han aportat dades que ens han ajudat a ampliar el coneixement històric de l'actual districte de Ciutat Vella i en especial del Barri de Sant Pere, com és el cas de la localització exacta de l'àrea de necròpolis d'època baix-imperial, que s'estén a la pràctica totalitat del barri.

Si ens centrem pròpiament a l'àrea afectada, hem de parlar de diverses intervencions:

- Intervenció a l'Avinguda Cambó (1984-1985).

Entre els anys 1984 i 1985, es va dur a terme una intervenció a càrrec de Maite Miró, Anna Oliver, Emília Pagès, Eduard Riu i Carolina Rovira. Aquesta actuació es va realitzar a l'Avinguda Cambó, amb la finalitat de determinar la viabilitat de la construcció d'un aparcament soterrat.

Amb aquest propòsit es va procedir a l'excavació de quatre cales a banda i banda del carrer, situades entre els carrers de Freixures, de Giralt el Pellisser, i Mercaders, i entre la plaça d'Antoni Maura i el carrer de les Beates. Totes les cales presentaven unes dimensions de 4 x 5 metres.

Els resultats d'aquesta intervenció van ser els següents:

A la cala 1, entre el carrer Giralt el Pellisser i l'entrada al Mercat de Santa Caterina es van determinar 4 fases diferenciades:

1. Es va constatar la presència d'un abocador relacionat amb un centre de producció ceràmica, amb restes d'àmfores Pascual 1 i Dressel 2/4, així com de diferents rebuigs de forn.

2. Una segona fase inclouria un pou i part d’una necròpolis en ús des del segle VI dC. fins època indeterminada, en la que van aparèixer tres enterraments en fossa i caixa de tegula.
3. La tercera fase comprendria el període entre els segles XIII i XIX, i ve determinada per la presència d’un pou relacionat amb els equipaments del convent de Santa Caterina, i que es trobaria a la zona dels horts. Aquest pou conservava 3,71 m. d’obra de pedra i la resta seria excavat en l’argila. En relació a aquest es va documentar un mur amb orientació SE-NO fet de pedres lligades amb morter molt pobre en calç.
4. Per últim es van trobar les fonamentacions de cases posteriors a l’enderrocament del convent.

A la cala 2, entre Freixures i l’entrada al mercat de Santa Caterina es van determinar dues fases:

1. Una àrea amb restes de fosses detrítiques o sitges, amb farciments datats al segle XVI.
2. Un conjunt de fonamentacions post-conventuals.

La cala 3, entre Freixures i Mercaders va proporcionar els següents resultats:

1. Part d’una necròpolis on es van documentar cinc sepultures i una fossa, totes elles excavades en argiles que presentaven materials ceràmics tardoromans. D’aquestes, dues tombes eren en caixa de tègula, dues en àmfora i una en cista de lloses.
2. Una estructura indeterminada possiblement relacionada amb un edifici medieval.
3. Restes de construccions contemporànies i d’una claveguera del segle XIX.

Finalment a la cala 4, situada al costat de muntanya entre la plaça d’Antoni Maura i el carrer Beates es van diferenciar quatre fases:

1. En primer lloc un estrat d'argiles oxidades amb presència de material ceràmic romà rodat.
2. Part d'una necròpolis amb 5 enterraments: quatre d'ells en àmfora i un en caixa de tegula.
3. Estructures indeterminades posteriors a la necròpolis.
4. Finalment es documentà un mur de carreus, datable possiblement entre els segles XII-XIII i XV.

- Avinguda Francesc Cambó (2001-2002).

La intervenció va anar a càrrec de A. Bordas i G. Torres i va afectar als carrers General Álvarez de Castro, Giralt d'en Pellisser, Gombau i Arc de Sant Cristòfol, en el marc del pla urbanístic de l'ampliació de l'avinguda Francesc Cambó. L'excavació va permetre documentar un seguit d'estructures modernes (fonamentacions i canalitzacions) relacionades amb els edificis enderrocats a l'hora de dur a terme l'esmentat projecte arquitectònic. A més, es van descobrir diversos murs i dipòsits d'època medieval, alguns dels quals podrien haver format part de construccions relacionades amb tasques d'horticultura associades a la comunitat dominicana del convent de Santa Caterina. Per últim, va aparèixer alguna estructura tardoromana que amortitzava algun dels enterraments que haurien format part de la necròpolis baiximperial.

- Intervenció al Mercat de Santa Caterina (1998).

Intervenció realitzada per Josefa Huertas i Jordi Morer l'any 1998, per tal de valorar des del punt de vista patrimonial les estructures conservades del convent i el seu grau d'arrasament, valorar la potencialitat arqueològica del solar i desemascarar i delimitar la planta general de les estructures conventuals. Per això es va dur a terme una sèrie de sondeigs tant dins com a fora del mercat. Els més propers a l'àrea d'estudi són:

SONDEIG 11, fet al carrer Colomines. Cala realitzada davant el número 4 del carrer fins a cota 4,1 metres s.n.m. En aquest sondeig es va documentar la següent seqüència estratigràfica:

Un primer estrat de sedimentació natural amb presència de material romà molt rodat.

Per sota del qual es van documentar diverses estructures pertanyents a part de la façana de la capella de St. Raimon de Penyafort i restes d'estructures de tombes de l'església, datades entre els segles XVII-XIX.

SONDEIG 13, fet al carrer Giralt el Pellisser, molt a prop amb la cantonada amb Colomines (pp. 45-47). Es va arribar fins a 4,5 metres s.n.m. En aquest sondeig es va documentar per una banda un enterrament de cronologia indeterminada, així com també diverses fonamentacions de l'església del convent, que pertanyien a l'absis del segle XIV.

SONDEIG 14, fet al carrer Giralt el Pellisser davant el número 24 (pp 47-48). En aquest sondeig es va localitzar sediment d'època romana, així com dues estructures, una fonamentació i un paviment de rajoles de terrissa que foren interpretades com no pertanyents al convent.

- Mercat de Santa Caterina (1999-2003).

Intervenció al Mercat de Santa Caterina, dirigida per J. Aguelo i J. Huertas entre els anys 1999 i 2003. En aquesta intervenció es van excavar les restes de l'antic convent de Santa Caterina, així com restes d'una necròpolis baix-imperial.

- Intervenció a la zona de Santa Caterina (2002).

Excavació dirigida per Jordi Aguelo i Josefa Huertas durant l'any 2002. Aquesta intervenció fou motivada per tal de facilitar l'excavació de la zona de reserva arqueològica del solar de Santa Caterina i la localització dels serveis que es

podrien veure afectats per les futures obres de la construcció de la recollida pneumàtica d'escombraries (RSU).

Per aquest motiu, es va realitzar un sondeig al carrer Giralt el Pellisser davant el número 18, on es va trobar un mur que havia estat del convent i que devia marcar el límit d'aquest. L'estructura es troba just a sota de l'actual vorera de la voravia del cantó del mercat.

Un altre sondeig es va fer al carrer Colomines, prop del carrer Sant Jacint, donant un resultat negatiu.

- C/Jaume Giralt i C/Fonollar (octubre-novembre de 1998).

Actuació dirigida per K. Alvaro en motiu de la construcció de dos nous habitatges que van suposar l'enderroc dels immobles 14-38 del C/ Fonollar, 2-6 del C/ Arc de Sant Cristòfol i 13-41 del C/ Jaume Giralt. La intervenció va consistir en fer un seguit de sondejors en diferents punts dels solars afectats per l'obra. Els resultats de l'excavació van permetre identificar diverses estructures d'època moderna i contemporània relacionades amb l'activitat artesanal del barri, part d'un edifici medieval (segles XIV-XV) situat al subsòl dels immobles 14-16 del C/ Fonollar, i les restes d'una foneria del gremi de mestres cobrers, llauners i fonadors d'època moderna (segles XVIII-XIX) situada al núm. 14 del C/ Arc de Sant Cristòfol.

- Solar Jaume Giralt núm. 4-10 (2000).

Excavació realitzada al solar del carrer Jaume Giralt, núm. 4-10, i dirigida per l'arqueòloga Josefa Huertas. Aquesta intervenció estava motivada per la situació del solar dins de la zona afectada pel P.E.R.I del sector oriental. Com a resultat es van documentar una sèrie de murs d'època moderna-contemporània amb una estratigrafia bastant uniforme sense material ceràmic.

- Solar del C/Fonollar cantonada amb C/Gombau (setembre de 2000).

Aquesta intervenció la va dirigir J. Huertas i va consistir en la realització d'un seguit de rases longitudinals que van permetre documentar les fonamentacions de l'edifici que fins aleshores ocupava aquest solar i un seguit de voltes corresponents a les cobertes d'unes grans cisternes d'època moderna. A la part més occidental del solar es va documentar un nivell de rebliment amb gran quantitat de ceràmica del segle XVIII que amortitzava estructures molt arrasades d'un edifici anterior.

- Carrer d'Allada-Vermell (2002).

Aquesta intervenció, es va realitzar a finals de l'any 2002 al carrer d'Allada-Vermell, i va ser dirigida per l'arqueòleg Emiliano Hinojo. Es va practicar una rasa fins a la meitat sud del carrer amb la finalitat d'instal·lar el tub de les escombraries pneumàtiques. Es van documentar restes d'època baix-medieval fins a època moderna-contemporània.

També hauríem de parlar d'una sèrie d'intervencions realitzades a les zones més properes a aquests carrers en els darrers anys i que han aportat dades que ens ajuden a ampliar el coneixement històric de l'actual districte de Ciutat Vella:

- Mercat del Born (1994)

Intervenció mitjançant sondejos, realitzada a l'interior del Mercat del Born, dirigida per Eulàlia Barrasetas i Josefa Huertas i motivada per la possible ubicació d'una facultat de la Universitat Pompeu Fabra. Dels sondejos que es van realitzar es van documentar diverses estructures de l'antic barri de la Ribera.

- Mercat del Born (1998)

Intervenció realitzada també a l'interior del Mercat realitzada l'any 1998 i dirigida per Marta Fàbregas i Josefa Huertas, motivada per la possible construcció de la Biblioteca Provincial de Barcelona. D'aquesta intervenció destaca la troballa d'un tram del Rec i un pont.

- Mercat del Born (2001-2002)

Intervenció arqueològica en extensió realitzada en l'interior del Mercat, dirigida per Pere Lluís Artigues i Antoni Fernández Espinosa. Aquesta intervenció va estar motivada pel projecte que hi havia de construcció de la Biblioteca Provincial de Barcelona. Aquesta intervenció s'ha convertit en la principal font de documentació del barri medieval ja que va posar al descobert una bona part de l'antic barri de La Ribera. L'excavació d'aquest indret ha permès documentar part de l'entramat urbà de l'època, on destaca la presència del Rec Comtal.

També cal destacar altres intervencions, bàsicament cates i sondejos, efectuades als carrers Comerç, Passeig Picasso, Passeig del Born i al Pla de Palau.

- Parc de la Ciutadella (1991)

Aquesta intervenció que va ser dirigida per Tona Majó i Emília Pagès, estava motivada per la construcció d'un col·lector d'aigües. En aquest cas es va documentar part del convent de Santa Clara, algunes edificacions de l'antic barri així com un dels petits baluards situats entre els baluards del Rei i el de la Reina, en el que es va localitzar la porta d'entrada a la ciutadella i les restes d'un petit pont que salvava el fossar.

- Plaça Comercial (1991)

Excavació dirigida pels arqueòlegs Robert Farré i Dolors Serra. En aquesta intervenció, motivada per la construcció d’un aparcament subterrani, es va documentar part de l’antic barri de la Ribera, on destaca el carrer Gensana, part dels carrers dels Dies Feiners i Bonaire, i un petit tram del Rec Comtal. Sota els nivells inferiors va aparèixer part de la necròpolis baix-imperial.

- Sant Agustí Vell (2000)

Intervenció dirigida per F. Florensa, en la qual es van documentar entre altres estructures les restes d’una s’inia d’època romana.

- Carrer de Sant Cugat del Rec (1998)

Excavació dirigida per l’arqueòleg Joan Piera, on es van documentar restes d’estructures medievals.

- Carrer de Sant Cugat del Rec (2000)

Intervenció dirigida per l’arqueòloga Marta Fàbregas en la qual van aparèixer un pou medieval i restes de la necròpolis baix-imperial romana.

- Carrer de Sant Cugat del Rec (2002-03)

Intervenció arqueològica efectuada als carrers del Rec, Princesa, Placeta de la Puntual i d’Allada-Vermell (Barcelona, Barcelonès) des del juliol de 2002 al febrer de 2003 i dirigida per E. Hinojo Garcia. Aquesta intervenció fou motivada per les obres destinades a acollir el nou servei de recollida pneumàtica de residus sòlids urbans de Ciutat Vella, que havia d’unir el tram instal·lat al passeig del Born fins la central que s’ha de fer a l’entorn del mercat de Santa Caterina.

Els treballs van consistir en l’excavació de dues rases per ubicar el tub, una al carrer del Rec i l’altra al d’Allada-Vermell, i quatre més, dues per cada carrer, pels tancs de succió amb els seus corresponents ramals. D’altra banda, també es va excavar l’entrada i sortida d’un túnel subterrani que havia de connectar les dues rases principals per evitar que les obres afectessin el trànsit i els diferents serveis que es troben per sota del c/ de la Princesa.

Es van documentar diferents restes d’època baix-medieval fins a època moderna-contemporània.

4.- METODOLOGIA

Totes les intervencions van consistir en el seguiment de l’obertura d’un seguit de rases mitjançant una màquina retro-excavadora. A partir de la localització de les restes arqueològiques es va procedir a la seva excavació manual, neteja i dibuix del seguit de les estructures que anaven apareixent.

Els treballs d’obertura de les rases, consistents en la retirada de la pavimentació moderna del carrer, que estava formada per una capa d’asfalt ò de llambordes sobre una base de formigó, es van dur a terme amb la participació d’una retroexcavadora mixta aportada per les diferents empreses constructores, segons les intervencions realitzades, com és el cas de VOPI 4, FAUS. S.A., SOLIUS S.A., ESPELSA i GECOINSA. A més, amb aquests mitjans mecànics, es van retirar els farciments contemporanis relacionats amb els serveis d’electricitat i aigües presents a tots els carrer. Aquestes feines es van aturar un cop es va detectar la presència d’estructures d’interès arqueològic. L’excavació dels estrats arqueològics associats a aquestes estructures es va dur a terme de forma manual per auxiliars d’arqueologia, en alguns casos, fins arribar a la cota d’afectació necessària per a la col·locació dels tubs o tancs de succió de la recollida de residus sòlids i en d’altres fins a arribar a assolir el substrat geològic.

Paral·lelament al procés d’excavació es va realitzar el desmuntatge de les estructures contemporànies (segles XIX-XX) localitzades, utilitzant mitjans mecànics però sobretot manualment, amb l’objectiu d’entendre i documentar de manera més precisa les relacions físiques de les estructures i nivells arqueològics associats. Així com es varen desmuntar, previ permís del Servei d’Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, totes les estructures que quedaven afectades directament per la instal·lació del tub d’RSU. Les altres restes que no varen quedar afectades es van protegir amb geotèxtil i posteriorment es varen colmar amb sauló a fi de preservar-les.

Desmuntatge de les estructures de forma manual.

Desmuntatge amb màquina de les estructures contemporànies

Cobriment de les restes no afectades amb geotextil

Les directrius a seguir en aquestes intervencions han estat donades pel Museu d’Història de la Ciutat de Barcelona.

Per aconseguir una documentació el més exhaustiva possible s'ha seguit el model proposat per E.C. Harris, assignant un número d'Unitat Estratigràfica (UE) a cadascun dels estrats, estructures, retalls o farciments.

Pel que fa a la numeració de les ue en el cas de les Zones A (136) i D (139), s'ha dut a terme mitjançant les mil·lèsimes, quatre dígit a cada rasa, essent el primer l'indicador del número de rasa i els tres següents els de la unitat estratigràfica de cada rasa (1001, 1002, 2001, 2002, 3001, 3002, 4001, 4002..).

Pel que respecta a la Zona C (138) a cada rasa se li va donar una numeració de referència.

En el cas de la intervenció 110/03 (de la zona D) es va seguir amb la numeració donada a la rasa 1000 de la intervenció arqueològica 139/02 (es van donar els números a partir de la ue 1012)

En totes aquestes intervencions tant el seu traçat, com les mesures o les cotes assolides van venir donades per les necessitats constructives del sistema de recollida de residus que s'havia d'instal·lar en les mateixes.

Per tal d'homogeneïtzar els registres de les diverses intervencions arqueològiques (zona A, B, C i D) s'ha utilitzat un sistema de base de dades interrelacionades basat en el programa FileMaker, on s'inclou en cada fitxa els respectius apartats de descripció, documentació i relacions estratigràfiques.

Pel que fa al material d'època prehistòrica (Bronze antic) recuperat en l'excavació del solar ubicat entre els carrers de Jaume Giralt, Pou de la Figuera i dels Metges, s'ha enregistrat en una base de dades en Excel adaptada a les necessitat específiques per inventariar aquest tipus de materials, seguint però els codis de classificació establerts pel Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Totes les excavacions tal com s’ha dit en l’apartat anterior van ser dividides per zones, així :

- A la *Zona A* se li va donar el codi 136/02. Dins d’aquesta zona es van efectuar altres intervencions a les quals se li va donar el codi:
 - 238/03: intervenció realitzada al carrer Colomines i Plaça Santa Caterina.
 - 24/04: intervenció realitzada als carrers Colomines, Giralt el Pellisser, i General Álvarez de Castro.
 - 60/04: intervenció realitzada als carrers Freixures, Colomines, i Giralt el Pellisser.
 - 143/04: intervenció realitzada als carrers Giralt el Pellisser, 1-28, Colomines, 1-14, Flor de Lliri, 1-10, Sant Jacint, 1-13, Freixures, 1-19, Plaça Santa Caterina, 1-3 i Semoleres, 1-3.

- A la *Zona B* se li va donar el codi 137/02. Dins d’aquesta zona es va efectuar un altre intervenció a la qual se li va donar el codi:
 - 101/03: intervenció realitzada a l’Avinguda Cambó, i als carrers General Álvarez de Castro, Arc de Sant Cristòfol, Fonollar i Gombau.

- A la *Zona C* se li va donar el codi 138/02. Dins d’aquesta zona es va efectuar un altre intervenció a la qual se li va donar el codi:
 - (136/03): Intervenció realitzada en la prolongació de l’Avinguda Francesc Cambó, entre els carrers Jaume Giralt, i de Fonollar.

- A la *Zona D* se li va donar el codi 139/02. Dins d’aquesta zona es va efectuar un altre intervenció a la qual se li va donar el codi:
 - 110/03: intervenció realitzada al carrer Carders 33-37 i al carrer Allada-Vermell 2-4.

D’aquesta manera, tot el material extret en aquestes intervencions ha estat marcat amb el número d’intervenció que li correspon (**24, 60, 101, 110, 136, 137, 138, 139, 143, 238**), junt amb l’any en què s’ha dut a terme l’actuació arqueològica (**02, 03, 04**) i finalment la UE a la qual pertany (**139-02-1001**).

S’ha realitzat també la corresponent documentació fotogràfica, aquesta ha estat siglada amb els diferents codis de les excavacions (**24, 60, 101, 110, 136, 137, 138, 139, 143, 238**), l’any d’intervenció (**02, 03, 04**) i finalment el número d’inventari (**139-02-1**).

Finalment s’han dibuixat en planta, a escala 1:20, totes les estructures documentades així com també s’han realitzat diferents seccions de totes les rases. Tant les rases com els sondejos s’han situat mitjançant una estació total. Totes les cotes presentades estan preses en relació al nivell del mar.

BIBLIOGRAFIA

A. A. V. V. (1992): "La ciutat a través del temps. Cartografia històrica" *Història de Barcelona, Índex*. Barcelona.

A. A. V. V. (1993): "Intervencions a Barcino (1982-1989): Avinguda de Francesc Cambó", *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya: Època romana Antiguitat tardana*, Barcelona.

A. A. V. V. (1993): *Congrés d'història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Barcelona, 20, 21, 22 d'octubre de 1993. Volum I. Ponències i Comunicacions.

A. A. V. V. (1995): *Història de Barcelona*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

-Vol.1 (1991): *Estructura urbana de la ciutat romana*.

-Vol.2 (1992): *La formació de la Barcelona medieval*.

-Vol.3 (1992): *La ciutat consolidada (segles XIV-XV)*.

-Vol.4 (1992): *Barcelona dins la Catalunya moderna (segles XVI-XVII)*.

-Vol.5 (1993): *El desplegament de la ciutat manufacturera (1714-1833)*.

-Vol.6 (1995): *La ciutat industrial (1833-1897)*.

A. A. V. V. (1997): *Els barris de Barcelona. Vol.1: Ciutat Vella i Eixample*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

A. A. V. V. (2002): *Diccionari d'arqueologia*. Termcat.

A. A. V. V. (2003): *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura. Dels palaus a les masies*. Vol.III. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

AGUELO, J. i HUERTAS, J. (2002): *Informe del treballs arqueològiques a la zona de Sta. Caterina. Agost – octubre de 2002*. Inèdit. Barcelona.

AGUELO, J.; HUERTAS, J.; PUIG, F. (2003): "El convent de Santa Caterina de Barcelona: L'aportació de l'arqueologia" a *Actes del II Congrés d'Arqueologia Medieval i moderna a Catalunya*. Sant Cugat del Vallès. Pàg: 75-86.

ALVARO, K.; PADILLA, I. (1999): *Informe preliminar dels treballs realitzats a la intervenció arqueològica dels carrers Fonollar i Jaume Giralte de Barcelona*. Inèdit. Barcelona.

ARTIGUES, P. LL.; FERNANDEZ, A. (2002): *Memòria de la intervenció arqueològica a l'antic Mercat del Born*. Arxiu del Servei d'arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BALAGUER, V. (1865): *Las calles de Barcelona*, 2 volums. Barcelona.

BALCELLS, A. (1983): *Historia contemporánea de Cataluña*. Barcelona.

BANKS, P. (1992): "L'estructura urbana de Barcelona, 714-1300",

BARANDIARÁN, I. (1998): "El Calcolítico y la Edad del Bronze" a *Prehistoria de la Península Ibérica*. Barcelona. Pàg: 303-307.

BARRAQUER y ROVIRALTA, C. (1906): *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del S. XIX*, 2 volums. Barcelona.

BARRAQUER y ROVIRALTA, C. (1915-1917): *Las casas de religiosos en Cataluña durante la primera mitad del S. XIX*, 4 volums. Barcelona.

BATLLORI, A., LLUBIA, LL. M. (1974): *Ceràmica catalana decorada*. Barcelona.

BISHOP, M. C., COULSTON, C. N. (1993): *Roman military equipment from the Punic Wars to the fall of Rome*, B.T. Batsford LTD, London.

BONET, J. et alii. (1989): *Les bronzes antiques de Paris*, Musée Carnavalet, Paris.

BOUBE-PICCOT, C. (1994): *Les bronzes antiques du maroc*, IV. L'équipement militaire et l'armement, INSAP, Éditions recherche sur les Civilisations, Paris.

CABALLÉ, F. i GONZÁLEZ, R. (1998): *El mercat i antic convent de Santa Caterina*. Barcelona. (inèdit).

CARRERAS CANDI, F. (1916): *Geografia general de Catalunya. La ciutat de Barcelona*. Barcelona.

CARRERAS CANDI, F. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya* . Vol VIII Barcelonès i Baix Llobregat.

CASADEMUNT, A. (1886): *Santa Catalina. Recopilación y ampliación de los borradores de la monografía de la iglesia y claustro del derruido convent de Padres Dominicos de Barcelona....* Barcelona.

CIRICI, A. (1975): *Barcelona pam a pam*. Barcelona.

CERRILLO MARTÍN DE CÁCERES, E. (1989): *El mundo funerario y religioso de época visigoda*, IICAME. Oviedo, 1989, 0. 91-101.

DIAGO, F. (1599): *Historia de la provincia de Aragón de la orden de predicadores, desde su origen y principio hasta el año de mil y seiscientos*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. (1972-1975): *Barcelona i la seva història*. Barcelona.

FABRE, J.; i HUERTAS CLAVERIA, J. M. (1977): *Tots els barris de Barcelona. Vol. VII: Els polígons (2) i el Districte Cinquè*. Barcelona.

FABREGAS, M.; HUERTAS, J. (1998). *Memòria arqueològica a l'Antic Mercat del Born*. Arxiu del Servei d'arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

FERNÁNDEZ GÓMEZ, J.M. et alii. (1979): *La necrópolis tardorromana-visigoda de 'Las Huertas' en Pedrera (Sevilla)*, NAH, 19.

FERRER, C. i HINOJO, E. (2003): *Informe de la intervenció arqueològica als carrers Allada-Vermell, Jaume Giralt, Pou de la Figuera i dels Metges (Barcelona). Desembre 2002-Abril 2003.*

FLORENSE FERRER, A. (1962): "Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media". *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III*. Barcelona.

GALERA, M.; ROCA, F.; TARRAGÓ, S. (1982): *Atlas de Barcelona*. Barcelona.

GARCIA ESPUCHE, A. (1986): *Espai i Societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

GARCIA ESPUCHE (1987): *Barcelona a principis del s. XVIII. La Ciutadella i els canvis a l'estructura urbana*. Barcelona.

GARCIA ESPUCHE, A. i GUARDI I BASSOLS, M. (1993). "Estructura urbana" a *El desplegament de la ciutat manufacturera (1714 - 1833). Volum. 5 de Historia de Barcelona*, Gran Enciclopedia Catalana, Barcelona, 1993.

GRANADOS, Oriol. (1982): " El pla de Barcelona i la seva Història" a *Actes del 1 Congrés d'Història del Pla de Barcelona*. Institut Municipal d'Història. Barcelona.

GRAU, R. (1997): "Consideracions històriques sobre el centre de Barcelona",

GUÀRDIA, M; GARCIA ESPUCHE, A. (1992): "Consolidació d'una estructura urbana (1300-1516)", dins *Història de Barcelona 3. La ciutat consolidada (s. XIV-XV)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

GUÀRDIA, M.; GARCIA ESPUCHE, A. (1992): "Estructura urbana", AADD: *Història de Barcelona 4. Barcelona dins la Catalunya Moderna (s. XVI-XVIII)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

HERNÁNDEZ, F. X. (2001): *Història militar de Catalunya*, Vol. I: Dels íbers als carolingis, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona.

HUERTAS, J. i MORER, J. (1998): *Memòria de la intervenció arqueològica al mercat de Sta. Caterina. Desembre 1997- març 1998*. Inèdita. Barcelona.

HUERTAS, J.(2000): *Memòria de la intervenció arqueològica al solar de Jaume Giralt 4-10 (Barcelona)*. Arxiu del Servei d'arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Barcelona.

HUERTAS, J. (2000): *Memòria de la intervenció arqueològica al solar de Jaume Giralt 4-10 (Barcelona)*. Barcelona.

HURTADO, V.; MESTRE, J.; MISERACHS, T. (1998): *Atlas d'Història de Catalunya*. Barcelona.

LLORENS, J. (1989): *Ceràmica catalana de reflex metàl·lic. Segles XV al XVII*.

ORTOLL, E. (1996): "Algunas consideraciones sobre la iglesia de Santa Caterina de Barcelona", a *Locus Amoenus*, 2.

PALET MARTÍNEZ, J.M. (1994): *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estudis i memòries d'arqueologia de Barcelona*, 1. Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

PEIRÓ, X (2001): *L'obertura i construcció de la "Gran Via Layetana" dins a L'obertura de la Via Laietana. 1908-1958*. Barcelona. pp.59 a 76.

PÉREZ SANTAMARÍA, A. (1988): "El convent de Santa Catalina mártir de Barcelona, santuario dominico", a *Patronos, promotores, mecenas y clientes. Actas del VII congreso español de historia del arte*. Murcia.

PI i ARIMON, A. (1842): *Memoria descriptiva de la antigua Iglesia y Convent de Santa Catalina de esta ciudad, derribada el 1837*, Academia de Buenas Letras de Barcelona.

PI i ARIMON, A. (1854): *Barcelona antigua y moderna*, Volum I. Barcelona.

PLADEVALL, A. (1982): "Barcelona i el Barcelonès" a *Gran geografia comarcal de Catalunya. El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Volum 8. Obra dirigida per J. Carreras i Martí. Barcelona. Pàg.11-14.

PUIG i VILA, F. (1999): "Mon funerari de Barcino", a *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense Mediterrània entre els segles IV i X*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg: 265-270.

RIBA i ARDERIU, O. (1993): "Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona" a *Actes del III Congrès d'Història de Barcelona*. Barcelona. Pàg: 171-174.

RIPOLL LÓPEZ, G. (1989): "Características generales del poblamiento y la arqueología funeraria visigoda de Hispania", *Espacio, Tiempo y Forma*, 2.

SALES, J. (2003): «Necrópolis cristianas tardoantiguas en el área catalana: estado de la cuestión», *Acta Antiqua Complutensia III: Santos, obispos y reliquias*, Alcalá de Henares, p. 319-333.

SALES, J. (1996-1997): «El problema cronocultural de les necròpolis durant l'Antiguitat Tardana», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* 38, pp. 1265-1279.

SOBREQUÉS, J. (1992): *Història de Barcelona. Vol. IV. Segles XIV-XV.* Barcelona.

SOBREQUÉS, J (1992): *Història de Barcelona. Vol. V. Segles XVI-XVII.* Barcelona.

TELESE I COMPTE, A (1991): *La vaixella blava catalana de 1650 a 1670. Repertori, catalogació i proposta per a la seva nomenclatura. Investigació bibliogràfica sobre la pisa hispànica,* Barcelona.

VILLANUEVA, J. (1851): *Viaje literario a las iglesias de España. Tomo XVIII.* Madrid.